

פנינים לפרשת שבוע

מתן טוב להבדיל

"ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן" (פרק א' ז'). על פסוק זה נאמר במדרש, שהסיבה בגללה לא אמר הכתוב "כי טוב" ביום השני היא, משום שנעשתה בו הבדלה בין המים שמתחת ומעל לרקיע, ובמקום שישנה הבדלה אין מקום ל"טוב".

אם כן נשאלת, השאלה: הרי גם ביום הראשון נעשתה הבדלה בין האור ובין החשך, ולמה נאמר שם "כי טוב"?

נראה לומר כי בין אור לחושך, שהם שני מושגים מנוגדים זה לזה, צריך להיות הבדל וההבדל הוא דווקא רצוי וטוב, משום שאור וחושך אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. אבל מים ומים הרי דבר אחד הם וכאשר מבדילים בין שנים שהוא אחד, אין זה "טוב".

מתוך כך נלמד לגבי בני אדם שכולם בעלי דעות ומידות טובות, צריכים הם להיות מאוחדים והפירוד ביניהם הוא סימן לרעה. ואילו פירוד בין טובים ורעים הוא דווקא סימן לטובה. (עפ"י מעיינה של תורה).

כבר נעשה אדם

"נעשה אדם" (פרק א' – כו') מובא במדרש על פסוק זה שבשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם נעשו מלאכי השרת כתות כתות, מהן אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא. עד שמלאכי השרת מדיינים אלו עם אלו אמר להם הקב"ה מה אתם מדיינים – כבר נעשה אדם. ונראה לבאר כוונת מדרש זה כך: הנה עיקר מעלתם ויתרונם של מלאכים על בני אדם הוא, שכולם שווים בדעה אחת, כיון שאינם בעלי בחירה, בעוד שבני אדם מחולקים בדעותיהם, עקב היותם בעלי בחירה חופשית. והנה כאשר ראה הקב"ה כי נתגלעו חילוקי דעות גם בין המלאכים, בנוגע לעניין בריאת האדם – אמר להם הבורא: "מה אתם מדיינים" – כלומר אם דעותיכם מחולקות, הרי זה כבר האדם "כבר נעשה אדם" כלומר אם כך אתם מתווכחים הרי אינכם טובים מן האדם, יכול אם כן האדם להבראות

הסתלק מנגד עיני

בעונשו של הנחש נאמר "ועפר תאכל כל ימי חיך" (פרק ג' – יד') ופירושו חכמינו את עונשו, כי על ידי זה שנתקלל הנחש לאכול רק עפר, הרי תמיד מזונותיו מזומנים לפניו. "עולה לגג מזונותיו עמו". ואף אמרו חכמינו בברכות נז: "הרואה נחש בחלום – פרנסתו מזומנת לו".

והנה הדבר קשה, מה קללה היא זו? לכאורה אין זו אלא ברכה, שמזונותיו תמיד מזומנים לפניו?

ונראה לפרש שהקללה הייתה בכך, שהורחק כל כך מן הקדושה, עד כדי למנוע ממנו שייצטרך אי פעם לשאת עינו אל השמים, כדרך ברואים אחרים המחפשים להם מזונותיהם ונושאים לפעמים עיניהם השמימיה, לבקש מזונם מאת השם יתברך, כמו שכתוב בתהלים קד' – "הכפירים שואגים לטרף לבקש מאל אכלם".

את קולו אין הקב"ה רוצה בכלל לשמוע, בבחינת: "קח לך את שלך והסתלק מנגד עיני, לבל אראך ולבל אשמעך עוד" (עפ"י חידושי הר"ם)

שואל ומשיב

שאלה: יחיד שהתפלל שחרית בראש חודש, ושכח לומר יעלה ויבא, ונזכר לאחר שהתפלל מוסף, האם צריך לחזור ולהתפלל שחרית, או לא? **תשובה:** במסכת ברכות ל: מובא: טעה ולא הזכיר ראש חודש בשחרית אין מחזירים אותו, מפני שיכול לאומרה בתפלת המוספין. אמר רבי יוחנן, ובצבור שנו.

פירש רש"י – שבציבור אינו חוזר משום ששומע תפלת שמונה עשרה מהשליח ציבור, ויש מקצת הזכרת ראש חודש, אבל ביחיד צריך לחזור. משמע שיחיד ששכח ומתפלל בציבור אינו חוזר.

לעומת זאת בעל הלכות גדולות והר"ף פירשו – היינו בשליח צבור שאינו חוזר משום טורח צבור, אבל יחיד חוזר. משמע שיחיד אף אם מתפלל בציבור חוזר. וכן פירשו תלמידי רבינו יונה, אך הוסיפו שמכל מקום אם שומע את החזרה מהשליח צבור מתחילה ועד סוף ומתכוון לצאת בזה ידי חובת תפילה, די לו בכך.

כן פסק גם הרמב"ם בפרק י' מהלכות תפלה הלכה יב', שאם טעה שליח צבור ולא הזכיר ראש חודש בשחרית עד שהשלים תפלתו, אינו חוזר, מפני טורח צבור, שהרי תפילת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש חודש. וכן פירשו הראב"ה ועוד פוסקים ראשונים. וכן פסקו הטור והשולחן ערוך אורח חיים סימן קכו' סעיף ג'.

נשאלת השאלה מה הדין אם שכח לומר יעלה ויבא בשחרית ונזכר רק אחרי שכבר התפלל תפילת מוסף של ראש חודש? על כך כתב רבינו מנחם עזריה מפאנו באלפסי זוטא ברכות שם: ומסתברא לן שאפילו יחיד שהתפלל מוסף בראש חודש ונזכר שלא אמר יעלה ויבא בשחרית אינו חוזר, ואין צריך לומר שאינו מתפלל מנחה שנים, כי לא יהיה בדיעבד של יחיד חמור יותר משליח צבור לכתחילה.

בכנסת הגדולה - תכב' כתב כי הורה למעשה כרמ"ע מפאנו והוסיף - ושמעתי שבעל "ראש יוסף" הורה שצריך לחזור, ולא שמעתי טעמו.

אבל הפרי חדש בסימן קכג' סעיף ג' פסק שצריך לחזור ולהתפלל, ולא כדעת הכנסת הגדולה. וכן כתב הגאון יעב"ץ בספר "מור וקציעה" סימן קכו', וכתב, שאף אם אינו אלא ספק, הרי בשו"ע סימן קז' סעיף א' פסק שספק התפלל ספק לא התפלל חוזר ומתפלל, ואין ללמוד כלל מה שהקילו בצבור, שהוא מפני טורח צבור, ולגביהם נחשב בדיעבד, שהרבה חששו חכמים לטורח צבור, ולא חשו ליחיד, ואין לך אלא מה שאמרו, ולכן העיקר הוא שהיחיד חוזר ומתפלל שחרית.

מין החיד"א בברכי יוסף - קח' הסכים תחילה לדעת הרמ"ע מפאנו והכנסת הגדולה ולא כדעת הפרי חדש. וחזר בו בשו"ר ברכה קח' - ב', מפני שאחר זמן רב מצא בתשובת הרשב"א בכתיבת יד שפסיקתו תואמת לפסיקת הפרי חדש וכתב כי אפשר שגם הרמ"ע אילו היה שומע את סברת הרשב"א היה מבטל דעתו. ולכן דברי הפרי חדש קיימים.

סיכום: יחיד שהתפלל שחרית בראש חודש, ושכח לומר יעלה ויבא, בין שהתפלל בביתו, בין שהתפלל עם הצבור, אפילו נזכר לאחר שהתפלל מוסף, צריך לחזור ולהתפלל שחרית ולהזכיר ראש חודש, ונכון שיניח תפילין בברכה לפני שיחזור להתפלל שחרית. אם נזכר רק בשעת תפילת המנחה, יתפלל מנחה שנים, ויאמר בשתיהן יעלה ויבא, ואין צורך לחזור ולהניח תפילין במנחה. (עפ"י שו"ת יחוה דעת חלק ו' – ו')

גדולי ישראל

רבי רבי מנחם מענדל מליובאוויטש – בעל הצמח צדק נולד ביום כ"ט אלול שנת ה' – תקמט' בעיר ליאזני לאביו רבי שלום שכנא. ונתגדל אצל זקנו בעל ה"תניא" שלקחו לביתו והתעסק בחינוכו. אחר הסתלקות חותנו האדמו"ר האמצעי, הוחלט ע"י זקני החסידים לתת כתר הנשיאות על ראש הצמח צדק, זמן רב סירב, ורק אחרי כמה השתדלות ובקשות הסכים. אחד הפעולות הראשונות שעשה הוא יסוד ישיבה גדולה בליובאוויטש.

ה"אבני נזר" כתב "הנה הצמח צדק החדש מהגאון איש אלוקים קדוש מליובאוויטש זצלה"ה... דבק בידיו עוז עם רבי יצחק מוואלזין, רבי דוד לוריא מביחוב, רבי אריה לייב שפירא גאב"ד קובנא, רבי יוסף פיימער גאב"ד סלוצק, ועוד.

מספרים, כי בשעה שהיו מקניטים אותו והיה חושש שיגיע ל כעס, היה מבקש שיגישו לו את השולחן ערוך, שיעיין תחילה ויראה את הדין, אם על עניין כזה מותר לבוא לידי כעס...ובינתיים היה כעסו מתפוגג ועובר.

שמירת הלשון (על פי חפץ חיים השיעור היומי)

יש מצבים שבהם עצם הסרוב לענות על שאלה יכול להיות בגדר עבירה על איסור סיפור רכילות. לדוגמא, כאשר אדם נשאל האם פלוני היה האשם במעשה מסוים, עצם שתיקתו מגלה את התשובה לא פחות מאשר תשובה מפורשת של "כן". כאן דורשת ההלכה שהאדם יעלים את העובדות ולמען השלום פשוט יענה ויאמר "לא".

כמובן מתעוררת השאלה: מדוע עדיף השקר על פני סיפור רכילות – הרי שניהם אסורים מן התורה? כדי לענות על כך עלינו להתעמק בהבנת המצווה "מדבר שקר תרחק" (שמות כ"ג, ז').

הגמרא במסכת שבועות לא. מדגישה ניסוח זה של "מדבר שקר תרחק" – התורה לא צויתה "לא תשקר" אלא צויתה להתרחק מ"דבר שקר". כדי לקבוע אם אמירה מסוימת היא אכן "דבר שקר", או שמא לא, צריך לבדוק יותר את תוצאתה הסופית מאשר את דיוקה הטכני.

"שקר לבן קטן", לדוגמא, שמבחינה טכנית הוא נכון אך הוא נאמר מתוך כוונה להטעות, הריהו בגדר של דבר שקר.